

A munkaerő-piaci sikeresség vizsgálata

a Debreceni Egyetem végzettjeinek utókövetésén keresztül

Fónai Mihály – Kotsis Ágnes – Szűcs Edit

■ Tanulmányunkban a Debreceni Egyetemen a Diplomás Pályakövető Rendszer keretében 2010-ben és 2011-ben a végzős hallgatók körében folytatott online kérdőíves vizsgálatok eredményeinek néhány tapasztalatát elemezzük.¹ Arra törekszünk, hogy a frissdiplomások munkaerő-piaci sikerességéről kapjunk – a képzés során is figyelembe vehető – képet. A szakirodalomban a végzetek munkaerő-piaci sikerességét közgazdasági és szociológiai szempontból vizsgálják, gyakran a két szemléletmód egyidejű alkalmazásával.² Tanulmányunkban mi is a munkaerőpiac közgazdasági magyarázataiba illesztett, de inkább szociológiai aspektusú megközelítést alkalmazunk, ami megfelel a hazai Diplomás Pályakövető Rendszer (DPR) vizsgálatok 2010 óta alkalmazott teoretikus és gyakorlati kereteinek, hisz a Debreceni Egyetemen folyó DPR mérések – bár komoly helyi előzményeik voltak – a vizsgált időszakban az Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. által kidolgozott módszertant adaptálták.

A munkaerő-piaci sikeresség számos lehetséges területe és mutatója közül a diploma megszerzése után az elhelyezkedés időtartamát, a munkanélküliség előfordulását és hosszát, valamint a foglalkoztatás minőségét vizsgáljuk. ■

1 A 2010-es és 2011-es mérések összefoglaló elemzését lásd: Fónai–Szűcs, 2012.

2 Jó példák erre a Frissdiplomások 2010 és a Frissdiplomások 2011 c. kötetek általános problémafelvetésű írásai.

A munkaerő-piaci sikeresség mérése

A munkaerő-piaci sikerességet sokféle mutatóval értékelhetjük. Ezek közül most kettőt emelünk ki vizsgálatunk szempontjából. Az első az elhelyezkedés könnyű, illetve nehéz volta (tovább alkalmazták-e a gyakorlati helyen; ha nem, akkor mennyi idő alatt talált munkát, illetve volt-e munkanélküli); a második pedig a foglalkoztatás minősége (mennyire felel meg a munkakör tartalma a megszerzett iskolai végzettség szakterületének, illetve szintjének, használja-e a megszerzett képességeit a munkakörben).

Az első mutatón belül két indikátort vizsgálunk, az egyik az elhelyezkedés időtartamára, a másik a munkanélküliséggel kapcsolatos jellemzőkre (volt-e munkanélküli, ha igen, hány-szor a kérdőív felvétele és a végzettség megszerzése között) vonatkozott.

A második mutató talán még ezeknél is fontosabb információkat hordoz, ugyanis lehetséges, hogy a pályakezdő diplomások elvállalnak a végzettségüknél alacsonyabb végzettséget igénylő munkát, csak hogy elkerüljék a munkanélküliséget (Büchel–van Ham, 2003). Ez azért fontos, mert az előző mutatók kedvező értéke elfedheti ezt a problémát. A végzettségnek nem megfelelő szintű elhelyezkedést *túlképztségnek* nevezzük, amely az egyéni foglalkoztatás minőségét jellemzi.³ A mutató alkalmas lehet makroszintű jelenségek értékelésére is, úgymint a *túlképzés*. Túlképztség és túlképzés tehát bár összekapcsolódó fogalmak, nem használhatók szinonimaként. A túlképzést úgy értelmezzük, mint egy makroszinten megjelenő jelenséget, az iskolából (jelen esetben felsőoktatásból) kilépők magas száma, amelyet a gazdaság nem képes felszívni, hasznosítani.⁴ Ez az alulhasznosulás többféleképpen is megjelenhet, például a képzettek gazdasági pozíciójának (bérelőnyének) romlásában, az alulteljesülő várakozásokban és a munka által megkívántnál magasabb iskolai végzettségben (lásd például Rumberger, 1981). Mi ezek közül ez utóbbit választjuk, és vizsgáljuk részletesebben.

A jelenség meglete utalhat egyrészt arra, hogy a tömegesedő képzés eredményeképpen a végzettek nem találnak a végzettségüknek megfelelő munkát, és ezért túlképzetté válnak. Ugyanakkor, mint a munkanélküliség esetében, itt is számos tényező, strukturális eltérés és egyéni jellemző is befolyásolhatja a jelenség kialakulását. A *helyettesítési elmélet* (lásd például Rosen, 1972; Kiker et al., 1997; Daly et al., 2000; van Smoorenburg–van der Velden, 2000; Büchel–van Ham, 2003) szerint a túlképzett munkavállalók a munkatapasztalat hiányát ellensúlyozzák az alacsonyabb végzettséget igénylő munkakörrel. A *kARRIER MOBILITÁSI* elmélet (Sicherman–Galor, 1990) szerint a jobb karrier lehetőség reményében vállalják az alacsonyabb végzettséget igénylő munkakört a ranglétra alján. Az *illeszkedési elmélet* (lásd például Sichermann, 1991; Büchel, 2001) szerint hosszabb/rövidebb időnek el kell telnie az illeszkedés (a munkakör és a munkavállaló végzettségének illeszkedése) megállapításához, így a túlképzettek jellemzően több munkakört töltenek be és/vagy

3 A modell eredetileg még a múlt században, Amerikában került kidolgozásra. (lásd Duncan–Hoffman, 1981)

4 Természetesen vannak olyan oktatással foglalkozó elméletek, mint az emberi tőke, melynek elméleti alapfeltevése szerint az oktatás növeli az egyén termelékenységét, és amely szerint az itt szerzett képességek hasznosulnak, de jelen írásban nem kívánunk részletesebben foglalkozni ezen elméletek és a túlképzés/túlképzetség viszonyával.

rövidebb ideje dolgoznak az adott munkakörben. Magyarázatot adhat a túlképzettség jelenségére az egyének mobilitási hajlandósága és családi állapota is. Alacsonyabb *mobilitási hajlandóság* (lásd Büchel–van Ham, 2003) esetén és család mellett (lásd Costa–Kahn, 2000) jellemzően szűkebb munkapiacra kényszerülnek munkát keresni, amely szintén növeli a túlképzettség esélyét.

Jelen tanulmány keretében egyszerű elemzésekkel azt vizsgáljuk, mennyiben érvényesülnek a vázolt elméletek a vizsgált mintán. Ahol lehetett, eredményeinket összevetettük az országos DPR mérések hasonló eredményeivel. A munkaerő-piaci sikeresség elméleti vonatkozásait és a DPR adatbázisokon lehetséges elemzési eljárásait a 2010-es országos frissdiplomás adatfelvételhez és az azt elemző tanulmányokhoz dolgozták ki, illetve adaptálták a közgazdasági, munkaerő-piaci és szociológiai modellek figyelembevételével. Veroszta Zsuzsanna a sikeresség objektív és szubjektív mutatóit különbözteti meg a német CHEERS, REFLEX modellek alapján (Veroszta, 2010. 19.). A sikeresség *objektív mutatói* az átmenet folytonossága alapján (a felsőfokú tanulmányokból a munkaerőpiacra) a diploma megszerzése utáni első munka megtalálásának időszakát fedik le. A szubjektív sikeresség mutatói közé tartozik az *illeszkedés* (a jelenlegi/utolsó munka és a végzettség területének a válaszadó által megítélt kapcsolódása), a mobilitási tervek, a munka presztízse és az elégedettség a munkával (Veroszta, 2010. 19–20.). A végzettség, a szak illeszkedése, kapcsolódása jelenik meg Györgyi Zoltán elemzésében is, aki az illeszkedés lehetséges alternatívái alapján az egyes képzési területek, szakok tipológiáját dolgozta ki (Györgyi, 2010. 41–42.). A tipológia az illeszkedés figyelembevételével az egyes szakok, szakmák munkaerő-piaci pozícióinak a realisabb megítélésére is alkalmas. Megkülönbözteti a *kedvező* elhelyezkedést biztosító képzési területeket (orvos- és egészség tudomány, illetve jogi és igazgatási), az *átlagos* területeket (gazdaságtudományok, műszaki, informatika képzési terület), a *nehéz és könnyű* elhelyezkedést egyaránt lehetővé tevő területet, vagy *vegyes munkaerő-piaci szektort* (pedagógusképzés), és a munkaerőpiacon *nehezen használható, kedvezőtlen* területeket (agrár, bölcsészettudomány, társadalomtudomány, természettudomány) (Györgyi, 2010. 42.).

Adatok és módszerek

A két vizsgált kérdéskört a Debreceni Egyetem Diplomás Pályakövető Rendszere keretében végzett 2010-es és 2011-es felmérések adatbázisai alapján elemeztük. 2010-ben a 2007-ben és 2009-ben végzeteket, míg a második, 2011-es felmérés során, a 2008-ban és 2010-ben végzeteket keresték meg online kérdőívvel, a munkaerő-piaci eredményességre koncentrálv.

Az alapsokaságot az első mérésnél a szakirányú továbbképzések és a felsőfokú szakképzések kivételével az abszolutóriumot szerzett hallgatók, a második mérésnél az összes abszolutóriumot szerzett hallgató jelentette.⁵

A végzés utáni elhelyezkedés időtartama

A két kérdőív, melyeket a 2007-ben és 2009-ben, valamint a 2008-ban és 2010-ben végeztek esetében kérdeztünk le, némileg különbözött egymástól, így az összevetés nem minden területen lehetséges.⁶ Mindkét kérdőív mérte a végzést követő elhelyezkedés idejét azoknak az esetekben, akik még nem rendelkeztek munkával a végzés évében. Az 1. táblázatban mutatjuk be, mennyi idő alatt sikerült elhelyezkedni az egyes években végzett hallgatóknak. Azt látjuk, hogy az azonnal elhelyezkedők aránya csökkent, és nőtt azoké, akik egy év után sem tudtak állást találni. A 2009-ben lényegesen romló mutatókat a pénzügyi, gazdasági válság kibontakozása is magyarázhatja. Különösen megugrott azok aránya, akik még a megkérdezéskor sem dolgoztak; a 2010-es adatokat azonban az is magyarázza, hogy a megkérdezés és a végzés között nem telt el másfél év, így azok között, akik a kérdezéskor sem voltak állásban, sokan a „másfél éven belül” kategóriába tartozhatnak.

1. táblázat. Az elhelyezkedés időtartama (százalékos megoszlás)

	Azonnal	3 hónapon belül	6 hónapon belül	12 hónapon belül	Másfél éven belül	Még most sem
2007	51,6%	20,4%	11,4%	7,9%	4,8%	4,0%
2008	56,5%	16,6%	8,5%	6,1%	5,1%	7,2%
2009	39,4%	21,3%	13,2%	6,7%	2,3%	16,9%
2010	38,6%	16,5%	9,3%	6,0%	3,5%	26,2%

Forrás: DE DPR felmérések

χ^2 próba szignifikancia értéke (2008 és 2010-es évre): 0,000

χ^2 próba szignifikancia értéke (2007 és 2009-es évre): 0,000

- 5 A 2010-es megkeresés során 1018 fő válaszolt, ami a teljes minta esetében (a 2007-ben és 2009-ben végzetek együtt) 11,9 százalékos válaszolási arányt jelent. 2007-ben 3800 fő végzett a Debreceni Egyetemen, közülük 466 fő válaszolt – ez 12,3 százalékos válaszolási arány. A 2009-ben végzett 4707 főből 552 fő válaszolt, ami 11,1 százalékos arányt jelent. A válaszolók 31,4 százaléka volt férfi, 68,6 százaléka nő. A 2011-es online kérdőíves megkeresések sikeresebbek voltak a 2010-esnél, ebben az előző év tapasztalatai is szerepet játszottak. A Debreceni Egyetemen 2008-ban 4042 fő szerzett diplomát (vagy abszolutóriumot), 2010-ben pedig 5546 fő. A 2008-ban végzett hallgatók közül 589-en válaszoltak a kérdőívre, ami 14,8 százalékos arány. A 2010-ben végzetek esetében 1000 fő küldte vissza az online kérdőívet, illetve válaszolt, ami 18 százalékos válaszadási arányt jelent. Az egyetem 15 karának végzett hallgatói a karok létszámának arányában válaszoltak, az eredményeket csak a képzési területek alapján kellett súlyozni. A válaszoló végzett hallgatók 27,9 százaléka volt férfi és 71,1 százaléka nő. (Fónai-Kotsis-Csomós, 2012. 26.)
- 6 A Debreceni Egyetem Diplomás Pályakövető Rendszere az egyetem minőségbiztosítási rendszerére épült. A felhasznált online kérdőívek központi kérdésein túl, melyeket az Educatio NKft. állított össze, az alkalmazott kérdőívet az egyetem centrumainak és karainak a javaslatai alapján véglegesítettük.

A szociodemográfiai változók hatása az elhelyezkedés időtartamára

A következőkben azt vizsgáljuk meg, hogy milyen szociodemográfiai és tanulmányi változókkal mutatható ki szignifikáns kapcsolat az elhelyezkedés időtartamára vonatkozóan. Általában nincs lényeges különbség a férfiak és a nők között abban, hogy mennyi idő alatt találnak munkát, de nem befolyásolja a munkaerő-piaci sikerességet a szülők iskolai végzettsége, ebben az esetben az apa iskolai végzettsége sem.

Ugyanakkor úgy tűnik, a *családi állapot* szignifikáns kapcsolatban áll az elhelyezkedés időtartamával, általában a társas kapcsolatban élőket jellemzi rövidebb elhelyezkedési idő. Ebben szerepet játszhat az is, hogy inkább az idősebbek élnek társas kapcsolatban, így az elemzésbe bevettük ezt a változót is (az életkor és a tagozat közötti összefüggés is fontos, hisz a már státuszban lévő levelező tagozatosok az „azonnal el tudott helyezkedni” csoportba tartoznak). Előtte azonban megvizsgáltuk azt, hogy kettéválasztva a mintát egyedülállókra (hajadon, elvált, özvegy) és társas kapcsolatban élőkre, hasonló eredményt kapunk-e. Azt várhatnánk, hogy azok, akik egyedülállók és csak saját magukra kell figyelemmel lenniük a munkakeresés során, hamarabb találnak állást, mint akiket köt a családjuk. Ezzel ellentétben az eredmények azt mutatják, hogy a társas kapcsolatban élők hamarabb találnak munkát, mint az egyedülállók: az előbbieket majdnem 62 százaléka, míg az utóbbiak mindössze 38 százaléka helyezkedett el azonnal. A férfiak és a nők elhelyezkedését tekintve sem az egyedülállók, sem pedig a párkapcsolatban élők esetében nincs szignifikáns különbség.

2. táblázat. A társas kapcsolatban, illetve egyedül élő férfiak és nők elhelyezkedési sikeressége (%)

		Azonnal	3 hóna- pon belül	6 hóna- pon belül	12 hóna- pon belül	Másfél éven belül	Még most sem
Egyedülálló	Férfi	41,3%	19,8%	9,9%	4,4%	5,5%	19,1%
	Nő	36,4%	20,6%	10,7%	8,6%	3,4%	20,4%
	Összesen	37,9%	20,3%	10,4%	7,3%	4,0%	20,0%
Házastársas, kap- csolatban él	Férfi	68,7%	7,1%	7,1%	2,0%	6,1%	9,1%
	Nő	60,6%	8,9%	6,3%	4,0%	4,0%	16,3%
	Összesen	62,4%	8,5%	6,5%	3,6%	4,5%	14,7%

Forrás: DE DPR felmérések

Megj.: χ^2 próba szignifikancia értéke az egyedüli csoporton belül: 0,127; a társas csoporton belül 0,360

Az is felmerülhet kérdésként, hogy nem az életkor befolyásolja-e a házastársi, párkapcsolati állapot hatását, feltételezve, hogy az idősebbek – adott esetben munkatapasztalattal rendelkezők – könnyebben helyezkednek el. Elsősorban a fiatal (30 évnél fiatalabb) végzett hallgatók esetében van szignifikáns különbség az egyedülállók és a kapcsolatban élők között, oly módon, hogy a kapcsolatban élők átlagosan hamarabb találnak munkát, mint egyedül élő társaik.

A *település típusa* is befolyásolhatja az elhelyezkedés gyorsaságát. Minél nagyobb a helyi munkaerőpiac, annál valószínűbb a rövidebb időn belüli elhelyezkedés. Úgy tűnik azonban, hogy nincs szerepe a település típusának, közvetve méretének, kivéve a 14 éves kori lakhelyet, ugyanis a fővárosi lakhelyűek mindegyike azonnal talált állást. Érdekes emellett, hogy

a községben lakó munkakeresők is nagyobb arányban találtak azonnal állást maguknak, mint azok, akik megyeszékhelyen vagy városban élnek.

Egy durva számítással megvizsgálhatjuk, hogy változott-e a munkaerő-piaci helyzet a mobilitással, ha kiszámítjuk a 14 éves kor előtti és a jelenlegi lakóhely-besorolás közötti különbséget, ezáltal három kategóriát különböztetve meg: azokat, akik nagyobb településre költöztek, akik nem változtattak lakóhelyet, és azokat, akik kisebb településre költöztek. Természetesen ez nem tükrözi az igazi mobilitást, hiszen az nem derül ki belőle, hogy ugyanaz-e a település vagy hasonló nagyságú, de másik településről van szó. Bár statisztikailag nem mutatható ki összefüggés ($\sigma=0,271$), az szembetűnő, hogy akik kisebb településre költöztek, azok között valamivel nagyobb volt az azonnal, illetve három hónapon belül elhelyezkedők aránya. A látszólagos ellentmondás oka az lehet, hogy az egyébként hátrányosabb helyzetű kisebb településekre költözők „biztosra mennek”, azaz csak akkor költöznek ilyen településre, ha az egyben biztos munkalehetőséget is jelent.

A térbeli folyamatokat az országos DPR vizsgálatok keretében is elemezték; e folyamatok nemcsak a munkába állás időtartamára, hanem a foglalkoztatás esélyére és a végzettségbetöltött munkakör illeszkedésére is hatást gyakorolnak. A migrációs, mobilitási folyamatok összefüggnek az egyes térségek gazdasági fejlettségével, a munkaerő-piaci kínálattal, a diplomások arányával, valamint a felsőoktatási intézmények számával és képzési struktúrájával (Horváth, 2010; Czeglédi – Nyüsti, 2011). A végzett hallgatók és a képzőhely, valamint a középiskolás-kori és a végzés utáni lakóhely kapcsolatát, a térbeli mozgást számos tényező alakítja, melyek következtében nagyon sokszínű lehet a frissdiplomások térbeli mozgása, mobilitása, a „visszatéréstől” az „elvándorláson” át a „továbbvándorlásig”, a „helyben maradásig” és a „bevándorlásig” (Horváth, 2010. 147). A 2010-es vizsgálat azt mutatta, hogy a jelenlegi/legutolsó munkahely és a diplomaszerezés helye 43,8 százalékban maradt ugyanaz, 47,8 százalékban változott, 8 százalék a képzőhely közvetlen vonzáskörzetében dolgozik, azaz a végzettek csaknem fele-fele dolgozik ott, ahol tanult, illetve vált mobillá. Hasonló tipológiát alakított ki Nyüsti és Czeglédi is (2011. 186). Ők a „helyben maradókat”, a „végzettként elvándorlókat”, a „végzettként hazatérőket” és a „többlépcsős elvándorlókat” különböztették meg.

A felsőfokú tanulmányok hatása az elhelyezkedés időtartamára

A felsőfokú tanulmányi eredmények vizsgálata alapján megfogalmazható, hogy a *tanulmányi eredmény* szignifikánsan befolyásolja az elhelyezkedés esélyét.⁷ Minél jobb a tanulmányi átlag (és nem csak abszolút tekintetben, de az adott szakon átlagához viszonyítottan is), annál valószínűbb, hogy hamarabb talál állást magának a végzett hallgató.

7 A 2008–2010-ben végzettek esetében a kapcsolat 1 százalékon szignifikáns, mind az átlag értékét tekintve, mind pedig az adott szakon átlagos eredményhez viszonyítva.

3. táblázat. A tanulmányi eredmények az adott szakon átlaghoz viszonyítva (%)

	Azonnal	3 hóna- pon belül	6 hóna- pon belül	12 hóna- pon belül	Másfél éven belül	Még most sem
Roszbabb, mint az átlagos	28,8%	18,6%	13,6%	5,1%	11,9%	22,0%
Az átlagosnak megfelelő	42,8%	16,3%	11,1%	7,3%	4,2%	18,3%
Jobb, mint az átlagos	47,5%	15,8%	7,4%	5,8%	3,8%	19,6%
Sokkal jobb, mint az átlagos	58,4%	19,7%	2,2%	1,5%	0,7%	17,5%
Összesen	45,5%	16,6%	9,0%	6,1%	4,0%	18,8%

Forrás: DE DPR felmérések

Megj.: χ^2 próba szignifikancia értéke 0,000

A *nyelvismeret* is általában segíti az elhelyezkedést, bár meg kell jegyezni, hogy elsősorban az orosz nyelv kapcsán volt szignifikáns különbség a nyelvet ismerő és nem ismerő hallgatók elhelyezkedése között ($\sigma=0,000$). A német és angol nyelvek esetében azt lehet megállapítani, hogy ahhoz, hogy előnye származzon belőle az elhelyezkedés során, a hallgatónak magas szinten kell ismernie a nyelvet. Nem segíti viszont az elhelyezkedést sem a francia, sem az olasz, sem pedig a spanyol nyelvek ismerete. Nem voltak előnyben azok sem, akik több nyelvet ismertek, bár a vizsgálatban nem voltak megkülönböztetve a nyelvet alig, vagy nagyon jól beszélők.⁸ ($\sigma=0,361$)

Ezzel összefüggésben az is megállapítható, hogy azon hallgatók, akik *külföldön is folytattak tanulmányokat* a végzettség megszerzése alatt, szintén könnyebben találtak állást maguknak ($\sigma=0,05$), ami összefügg azzal, hogy a külföldi tanulmányok (és munkatapasztalat) javítja a nyelvhasználat szintjét, hozzájárulva az elhelyezkedés sikeréhez is.

A *végzettség szintje* is befolyásolja az elhelyezkedés időtartamát ($\sigma=0,000$). Mindkét felmérés esetében a bachelor végzettséget szerzett hallgatók jellemzően később találnak állást maguknak, sőt sok esetben még a felmérés időpontjaiban sem rendelkeztek munkahellyel. Ugyanakkor a 2008-ban és a 2010-ben végzettek esetében a magasabb végzettséggel (MA, MSc, PhD) nagyobb esély volt elhelyezkedni.

Ha karok szerint vizsgáljuk a kérdést, elmondható, hogy könnyebben tudnak elhelyezkedni az Informatikai Kar, a Zeneművészeti Kar és a Gyógyszerésztudományi Kar végzettjei, míg jóval hosszabb idő után tudtak elhelyezkedni a Mezőgazdasági és Élelmiszertudományi Kar, a Gazdálkodástudományi és Vidékfejlesztési Kar, valamint az Állam- és Jogtudományi Kar végzettjei.

A *gyakorlat* azonban jelentősen befolyásolja az elhelyezkedés esélyeit. A gyakorlatot végző hallgatóknak ugyan csak az egyötödét foglalkoztatják a későbbiekben a gyakorlati helyükön, de ennek az egyötödnek 85 százaléka azonnal, vagy három hónapon belül munkába áll.

8 Ezek az eredmények felvetik a nyelvvizsgának, mint előfeltételnek és szűrőnek a tényleges funkcionalitását, hisz a munkaerőpiac a nyelvtudást és nem a nyelvvizsga bizonyítványt „árazza be”.

Munkanélküliségi indikátorok

A mutatók egy másik csoportja, amit érdemes megvizsgálni a munkaerő-piaci sikeresség szempontjából, a munkanélküliséggel kapcsolatos indikátorok. Ezek az indikátorok elsősorban a 2008-ban és 2010-ben végzeteket vizsgáló felmérésben szerepeltek, így ezek alapján tudunk következtetéseket megfogalmazni. A kérdés arra vonatkozott, hogy a válaszadó volt-e munkanélküli és hány alkalommal a végzés időpontja és a kérdőív felvétele között, illetve hogy milyen hosszú volt ezen időszakok hossza együttesen. Ez a kérdés nem a frissdiplomások kérdezőskori munkaerő-piaci státuszára vonatkozott – mivel a végzetek között magas volt azoknak az aránya, akik körében legalább egyszer fordult elő munkanélküli időszak, a válaszok sokkal magasabb munkanélküliségi mutatót sugallnak, mintha a „kérdézőskori” státuszt vizsgálnánk.

A szociodemográfiai változók hatása a munkanélküliségre

Nincs különbség a *nemek* között a tekintetben, hogy volt-e munkanélküli a végzést követően ($\sigma=124$), sem pedig abban, hogy hányszor váltak azzá. Ugyanakkor a nők szignifikánsan hosszabb ideig voltak munka nélkül (9,52 hónap), mint a férfiak (7,97 hónap). ($\sigma=0,093$)

4. táblázat. A családi állapot és a munkanélküli státusz előfordulása

	Volt már munkanélküli	Nem volt még munkanélküli
Egyedülálló	41,6%	58,4%
Házaspárkapcsolatban él	20,3%	79,7%
Total	34,4%	65,6%

*Forrás: DE DPR felmérések
Megj.: a szignifikancia értéke 0,000*

A *családi állapot* alapján az egyedülállók nagyobb százalékban voltak munkanélküliek. Ebben természetesen szerepet játszhat az életkor is, amelynek növekedésével mind a társas kapcsolatban, mind az egyedül élők között egyre csökken a munkanélküliség valószínűsége. Ugyanakkor, ha az életkori csoportokon belül vizsgáljuk a családi állapot hatását, akkor is azt tapasztaljuk, hogy a társas kapcsolatban élők kisebb valószínűséggel voltak munkanélküliek. ($\sigma=0,001$, $\sigma=0,081$, $\sigma=0,004$).⁹

Önmagában a családi állapot nem volt hatással a munka nélkül töltött időszakok hosszára és a munkanélküli időszakok számára, de az életkorral együtt megfigyelhető, hogy jelentős különbség van a 40 évnél idősebbek között, ahol az egyedül élők átlagosan 8 alkalommal (17 fő, szórás 23,87) míg a társas kapcsolatban élők 1-2 alkalommal (15 fő, szórás 0,7) voltak munka nélkül, az időszakok teljes hossza pedig az előbbieket esetében 22 hónap (szórás: 22,4),

9 Az első a 30 évnél fiatalabbak, a második a 30-40 év közöttiek, a harmadik a 40 évnél idősebbek csoportján belüli különbségek szignifikancia értéke a családi állapotra vonatkozóan.

az utóbbiak esetében 14 hónap volt (szórás 10,4). Egyébként az *életkorral* összefüggésben mind az időszakok száma, mind a hossza növekvő értékeket mutat.

A *szülők legmagasabb iskolai végzettsége* és a munkanélküliség valószínűsége között nincs statisztikailag szignifikáns kapcsolat, míg az időszakok számát és hosszát tekintve van különbség az egyes kategóriákat tekintve, de ez nem lineáris, tehát nem lehet azt mondani, hogy akiknek a szülei magasabb iskolai végzettségűek, azoknál alacsonyabb lenne a munka nélkül töltött időszak száma/hossza.

A felsőfokú tanulmányok hatása a munkanélküliségre

A *tanulmányi eredmény* és a munkanélküliség valószínűsége statisztikailag szignifikáns és pozitív kapcsolatban állnak egymással ($\sigma=0,000$) mind az abszolút, mind pedig a relatív eredményeket (a szakon jellemző eredményhez viszonyítottan) tekintve is. Minél magasabb tanulmányi eredménnyel végzett valaki, annál kisebb a munkanélkülivé válásnak a valószínűsége. Míg az átlagosnál sokkal rosszabb tanulmányi eredménnyel végzők 50 százaléka, addig a sokkal jobb tanulmányi eredménnyel végzők mindössze 17,3 százaléka volt munkanélküli.¹⁰

Hasonló mondható el a munka nélkül töltött időszakok számát és hosszát tekintve is. Az előbbi 1 százalékon szignifikáns ($\sigma=0,000$), míg az utóbbi 5 százalékon ($\sigma=0,043$). Az eredmények javulásával a munkanélküliség hossza és előfordulása csökken, de a csökkenés jelentős része már a legrosszabb és a második legrosszabb kategóriák közé esik, utána már nem nagyarányú. Valószínű, hogy a tanulmányi sikertelenségnek ugyanúgy a motivátlanság lehet az oka, mint a munkaerő-piaci eredménytelenségnek. Ez valószínűleg az egyén korábbi, részben iskolai életútjával, családi hátterével, a különböző tőkékkel való ellátottsággal és mintákkal függ össze, melyet a felsőoktatás csak részben tud kompenzálni.

Megállapítható, hogy a magasabb *végzettségi szintek* esetében alacsonyabb a munkanélkülivé válás esélye. A mester és a doktori képzésben résztvevők mindössze 15 százaléka volt munkanélküli, míg az alapképzésben és felsőfokú szakképzésben végzett hallgatók esetében ugyanez az arány 35 százaléka. A vizsgált két év adatai azt mutatják, hogy a 2010-ben végzetek körében nagyobb azoknak az aránya, akik már voltak munkanélküliek – ezt, ahogy arra utaltunk, részben a 2008 utáni pénzügyi válság indukálhatta.

5. táblázat. A végzettség megszerzése óta volt munkanélküli?

Év	Képzés szintje	Igen	Nem	N
2008	Felsőfokú szakképzés	31,7%	68,3%	183
	Alapszak	27,8%	72,2%	79
	Mesterszak	17,2%	82,8%	64
	PhD	0%	100,0%	7
	Total	27,3%	72,7%	333

10 Ez fontos eredmény, hisz gyakori érv az, miszerint az egyetemen rosszabbul teljesítők a gyakorlatban jobban megállják a helyüket – ez legalábbis az elhelyezkedési esélyekre nem igaz.

Év	Képzés szintje	Igen	Nem	N
2010	Felsőfokú szakképzés	40,7%	59,3%	145
	Alapszak	37,0%	63,0%	381
	Mesterszak	15,2%	84,8%	105
	PhD	25,0%	75,0%	12
	Total	34,1%	65,9%	643

Forrás: DE DPR felmérések

Megj.: a χ^2 próba szignifikancia értéke 0,052 a 2008 és 0,000 a 2010-es végzettek esetében

A munka nélkül töltött időszakok száma ugyanakkor jellemzően nem különbözik az egyes végzettségi szintek között, bár a felsőfokú szakképzettek esetében jellemzően magasabb aránnyal találkozhatunk. A munkanélküliként eltöltött időszak hosszát tekintve viszont már találunk szignifikáns különbséget.

A 6. táblázat azt foglalja össze, hogy a képzés szintjétől függően hogyan alakul a végzést követő időszakban a munka nélkül töltött hónapok száma. Jól láthatóan ez a képzettségi szint csökkenésével együtt növekszik. Az alapszakos és a mester képzésesek esetében a később végzettek jellemzően rövidebb ideig voltak munka nélkül, ugyanakkor ez egyáltalán nem jellemző a felsőfokú szakképzés esetében, ahol jóval hosszabb ez az időszak.

6. táblázat. A képzés szintje és a munkanélküliként töltött időszak hossza a 2008-ban és 2010-ben végzettek esetében (hónap)

Képzés szintje	Végzés éve	Átlag	Szórás	N
Felsőfokú szakképzés	2008	8,87	7,460	57
	2010	11,61	12,238	58
	Összesen	10,25	10,197	115
Alapszak BA, BSc	2008	11,95	9,780	22
	2010	7,63	5,783	139
	Összesen	8,22	6,601	161
Mesterszak MA, MSc	2008	8,24	7,860	11
	2010	5,55	5,172	16
	Összesen	6,65	6,410	26
PhD	2010	10,13	6,340	3
	Összesen	10,13	6,340	3
Összesen	2008	9,54	8,147	90
	2010	8,58	8,204	215
	Összesen	8,87	8,186	305

Forrás: DE DPR felmérések

F próba szignifikancia értéke 0,098

A *szakterület* hatását a munkanélkülivé válás valószínűségére a karok szerinti bontásban tudjuk bemutatni, ami csak közelíti a szakterületet, illetve képzési területet. A hatás szignifikánsnak mutatkozik, vizsgáltuk a végzettség éve szerinti bontásban is, azonban a 2008 és 2010 között végzettek munkanélkülivé válása között nem volt szignifikáns különbség, kivéve a bölcsészkart ($\sigma=0,085$), amelyen a 2008-ban végzettek 73,2 százaléka, a 2010-ben végzeteknek pedig 65 százaléka nem volt munkanélküli a vizsgált időszakban.

Az átlagosnál alacsonyabb arányban voltak munkanélküliek a Zeneművészeti Kar, az Informatikai Kar, az Általános Orvostudományi Kar végzettjei. (Kedvezőbb ezeknél is a Fogorvostudományi és a Gyógyszerésztudományi Kar hallgatóinak a helyzete, de ezekben az alacsony elemszám megbízhatatlanná teszi az értékelést.)

Érdekes azonban megvizsgálni az életkor függvényében ezeket az eredményeket, és csak a frissdiplomás fiatalok adatait vizsgálni. A munkanélküliségi adatok így kicsit kedvezőtlenebbek, viszont hasonló megállapítás tehető, mint az előző esetben: jobb helyzetben vannak az informatikusok, a zenei pályán végzettek és az orvosi pályán végzett hallgatók.

7. táblázat. A karok és a munkanélküli státusz előfordulása

	Volt már munka- nélküli	Nem volt még munkanélküli	Fő
Gazdálkodástudományi és Vidékfejlesztési Kar	44,8%	55,2%	67
Mezőgazdaság-, Élelmiszertudományi és Környezetgazdálkodási Kar	40,6%	59,4%	106
Állam- és Jogtudományi Kar	37,8%	62,2%	82
Bölcsészettudományi Kar	32,0%	68,0%	309
Gyermeknevelési és Felnőttképzési Kar	34,7%	65,3%	170
Informatikai Kar	16,1%	83,9%	62
Közgazdaság- és Gazdaságtudományi Kar	38,8%	61,2%	85
Műszaki Kar	42,9%	57,1%	112
Természettudományi és Technológiai Kar	37,8%	62,2%	172
Zeneművészeti Kar	6,7%	93,3%	15
Általános Orvostudományi Kar	25,4%	74,6%	59
Egészségügyi Kar	29,6%	70,4%	257
Fogorvostudományi Kar	20,0%	80,0%	5
Gyógyszerésztudományi Kar		100,0%	7
Népegészségügyi Kar	46,3%	53,7%	41
Összesen	34,2%	65,8%	1549

Forrás: DE DPR felmérések

A következőkben vizsgáljuk meg, hogyan alakult a munka nélkül töltött időszakok száma és hossza. Jellemzően a Gyermeknevelési és Felnőttképzési Kar végzettjei voltak többször munkanélküliek, a legnagyobb a szórás a Bölcsészettudományi Kar végzettjeinek körében. Átlagosan 8 hónap a munka nélkül töltött időszak hossza a 30 évnél fiatalabb diplomások esetében. Ennél kedvezőbb a helyzete az általános orvosoknak (3,93 hónap), a közgazdász hallgatóknak (4,44 hónap) és a Népegészségügyi Kar hallgatóinak (5,14 hónap). Kedvezőtlenebb viszont a Gazdálkodástudományi és Vidékfejlesztési, valamint a Mezőgazdaságtudományi és Élelmiszeripari Karon végzett hallgatók helyzete, akik átlagosan 10-12 hónapot voltak munka nélkül.

Azok a hallgatók, akik tanulmányaik alatt *külföldön* is tanultak, jellemzően kevésbé váltak munkanélkülivé ($\sigma=0,051$), viszont azok, akik mégis munka nélkül maradtak, nem különböztek társaiktól sem az időszakok számát ($\sigma=0,266$), sem a hosszát tekintve ($\sigma=0,270$).

A képzés szintjének és a képzési területnek a munkanélküli státuszra gyakorolt hatása nem tér el az országos DPR mérésekben elemzett adatoktól. Ha a munkaerő-piaci státuszt,

a gazdasági aktivitást vizsgáljuk, akkor – ahogy arra utaltunk – országosan is nőtt a frissdiplomások körében a munkanélküliek aránya 2008-ról 2010-re (Varga, 2011. 147). A Debreceni Egyetemen a végzettek 9,8 százaléka volt „munkanélküli”, amikor a DPR kérdőívre válaszolt, alkalmazott volt a végzettek 72,2 százaléka, a többiek inaktívak voltak (4,5%), vagy újabb tanulmányaikat folytatták (9,8%), 1,9 százalékuk pedig önfoglalkoztató volt. Ezek az adatok is mutatják, hogy a „volt-e már Ön munkanélküli a végzés óta” kérdésre adott válaszok és a kérdezéskori munkaerő-piaci státusz között sokkolóan nagy eltérést tapasztalhatunk.

A foglalkoztatás minősége

A bevezetésben már említettük, hogy nem feltétlenül elegendő az elhelyezkedés idejének és a munkanélküliséggel kapcsolatos mutatók vizsgálata ahhoz, hogy a felsőfokú végzettségük helyzetét értékeljük, hiszen nem mindegy az sem, hogy az a munka, amit elvállalnak, illeszkedik-e a végzettségük szintjéhez. Ennek mérésére számtalan lehetőség kínálkozik (lásd Hartog, 2000), mi most az önértékelésen alapuló módszert alkalmazzuk.

A bevezetőben említett elméletek közül lehetőségünk van vizsgálni a mobilitási és ingázási hajlandóságot, a szakterület és a végzettségi szint, valamint az iskolai eredményesség hatását. Emellett megvizsgáljuk, hogy hogyan alakul a túlképzettként és az illeszkedőként elhelyezkedő munkavállalók keresete.

A foglalkoztatás minőségének mérésére a 2007-ben és 2009-ben végzett hallgatók számára készült kérdőívben önértékelés keretében kérdeztek rá. Ennek során a végzetteknek a következő kérdésre kellett választ adniuk: „Az Ön jelenlegi/legutolsó munkakörének betöltéséhez elegendő-e alacsonyabb végzettség?”

A válaszok megoszlását a 8. táblázat mutatja. *Túlképzettnek* tekintjük azt, akinek a munkaköre nem igényli a munkavállaló legmagasabb iskolai végzettségét,¹¹ míg *illeszkedő* az a végzett, akinek a végzettsége megfelelő a munka által megköveteltnek.

8. táblázat. Túlképzettek megoszlása a 2007/2009-ben végzettek körében

	Gyakoriság	%	Érvényes %
Túlképzett	241	23,7	34,73
Illeszkedő	453	44,5	65,27
Válaszhiány	324	31,9	–
Összesen	1018	100,0	

Forrás: DE DPR felmérések

11 Györgyi Zoltán túlképzésnek tekinti, ha egy adott területen sok a pályaelhagyó – ez a megközelítés nem ad választ arra a kérdésre, hogy valójában miért hagyják el a pályát (Györgyi, 2010. 40). Ugyanott Veroszta azokat tekinti pályaelhagyóknak, akiknek a végzettsége egyáltalán nem kapcsolódik a munkájához (Veroszta, 2010. 21).

Ez nagyjából megfelel a hazai és nemzetközi megfigyeléseknek is (lásd például Groot – van den Brink, 2000). A 2008-ban és 2010-ben végzett hallgatók számára készített kérdőívben használt kérdés a következőképpen hangzott: „*Véleménye szerint milyen szintű képzettség felel meg legjobban jelenlegi munkájának?*”

Erre a végzettség megadásával lehetett válaszolni, külön kérdés kérdezett rá a saját végzettség szintjére. A kettő összehasonlításából volt lehetőség azonosítani a túlképzett munkavállalókat. A szélesebb skála miatt ebben az esetben olyanok is voltak a mintában, akik munkájukhoz alulképzettek, azaz egyetemi diploma is szükséges a munkakör betöltéséhez, de ők csak főiskolai diplomával rendelkeznek. Ez alapján a túlképzettek megoszlását az alábbi táblázat mutatja be.

9. táblázat. Túlképzettek aránya a 2008/2010-ben végzettek körében.

	Gyakoriság	%	Érvényes %
Alulképzett	29	1,8	27,3
Illeszkedő	44	2,8	41,2
Túlképzett	34	2,1	31,5
Válaszhiány	1480	93,2	–
Összesen	1587	100,0	

Forrás: DE DPR felmérések

Valószínűsíthetően a válasz bonyolultsága (nehéz különbséget tenni a főiskolai és egyetemi végzettség követelménye, főként a szükséges tudás esetében) miatt igen kevés válasz érkezett a munkakör képzettségigényére. Így a minta mindössze 6,8 százaléka volt felosztható az egyes kategóriák között. A megoszlás azonban ezen belül is hasonló, a válaszadók mintegy 32,5 százaléka nyilatkozott úgy, hogy túlképzett a munkájához képest. A 2010-es országos vizsgálat során egy másik kérdés kapcsán 14,4 százalék volt azoknak az aránya (Veroszta, 2010. 21), akik olyan munkát végeznek, mely egyáltalán nem kapcsolódik végzettségük szakterületéhez (itt más volt a módszertan, a „*milyen mértékben kapcsolódik a szak a munkájához*” volt a kérdés).

A szociodemográfiai változók hatása a foglalkoztatás minőségére

A továbbiakban a 2011-es adatfelvétel kis elemszáma miatt a 2007-ben és 2009-ben végzettek válaszait elemezzük. Nincs különbség a *férfiak és a nők* között abban a tekintetben, hogy végzettségük illeszkedik-e a munkakör által megkövetelthez ($\sigma=0,212$). A *település típusa* szerint megállapítható, hogy a 14 éves kor előtti lakóhely 10 százalékon szignifikáns kapcsolatban áll a túlképzettség valószínűségével. Minél kisebb a település, annál nagyobb a túlképzetté válás esélye ($\sigma=0,065$). Ennek oka a hallgatói és a frissdiplomás migrációban érhető tetten, bár azt is láttuk, hogy a kisebb településeken rövidebb a munkához jutás időtartama (ez azonban nem zárja ki az illeszkedés hiányát). Hasonló állapítható meg a jelenlegi lakóhely kapcsán is ($\sigma=0,068$), ugyanakkor azok között, akik külföldre mentek a végzést követően, jelentősen magasabb a túlképzettek aránya (57,1%), mint a többi csoportban.

Ha a *mobilitást* közelítjük a 14 éves kori település és a jelenlegi település besorolása közötti különbséggel, akkor tulajdonképpen az látható, hogy akik kisebb településre költöztek, azok

között a legkisebb a túlképzettek aránya (22,5%), míg a hasonló településen munkát keresők 37,4 százalékát jellemezte ez a fajta inkongruencia (csak az költözik kisebb településre, aki „biztos állásba” megy, ahogy arra utaltunk – a túlképzés e településeken a potenciális állások számával és struktúrájával függ össze). Ezen felül viszont minél nagyobb volt a különbség a városok között, annál kisebb volt a túlképzettek csoporton belüli aránya, kivéve a külföldre költözőket, akik esetében nagyobb arányban volt jellemző a túlképzettség. Tényleg úgy tűnik, hogy a munkaerőpiac nagysága befolyásolja a munkával kapcsolatos lehetőségeket, és ezáltal a túlképzetté válás valószínűségét ($\sigma=0,047$).

A mobilitás mellett szerepet játszhat még az *ingázási hajlandóság* is. Azok, akik messzebbre hajlandók utazni, elkerülik a túlképzetté válást, ugyanis nagyobb munkaerőpiacon keresnek és találnak állást. Ugyanakkor nem volt statisztikailag szignifikáns különbség a túlképzettek és az illeszkedők ingázási ideje között ($\sigma=0,713$).

Nem szignifikáns a kapcsolat a felsőoktatási tanulmányi eredmény, a diploma minősítése és a túlképzettség valószínűsége között. Bár az eredmény javulásával kismértékben csökken a túlképzettek aránya, de a legmagasabb eredménnyel (kitüntetéssel vagy kiváló eredménnyel) végzők körében ismét megnövekszik az arányuk, miközben azt láttuk, hogy az első állásba jutást segíti a jó egyetemi tanulmányi eredmény (de nem véd meg a túlképzettségtől).

A *szakterületeket, képzési területeket* vizsgálva az látható, hogy legrosszabb helyzetben a gazdasági képzési területen végzett hallgatók és a pedagógiai végzettségűek vannak. A legkevésbé valószínű a túlképzetté válás a műszaki, a természettudományi, az agrártudományi és az informatikai képzési területek esetében. Az országos DPR vizsgálatok ennél jobb illeszkedést mutatnak az informatikai területen (90,3%), a gazdasági (79,3%), a műszaki (85,2%) és a pedagógiai (85,7%) területen, a többi képzési terület esetében nincs ilyen nagy eltérés (Varga, 2011. 155). Ez összefügghet a térség munkaerőpiacának struktúrájával is.

10. táblázat. A túlképzettek aránya az egyes képzési területek esetében

Képzésterület	Túlképzett	Illeszkedő	Összesen
Agrár	30,9%	69,1%	68
Bölcészettudomány	39,1%	60,9%	110
Gazdaságtudományok	46,7%	53,3%	75
Informatika	31,8%	68,2%	66
Jogi és igazgatási	24,3%	75,7%	37
Műszaki	26,7%	73,3%	90
Pedagógusképzés	40,4%	59,6%	104
Társadalomtudomány	35,3%	64,7%	17
Természettudomány	30,4%	69,6%	79
Összes	34,6%	65,4%	661

Forrás: DE DPR felmérések

Megj.: A táblázatban nem szerepel a kis elemszám miatt az orvos- és egészségügy (2 fő) és a művészet (5 fő) képzésterületek.

A *képzési szint*, úgy tűnik, nincs szignifikáns kapcsolatban a túlképzettség valószínűségével ($\sigma=0,549$), ettől függetlenül is látható, hogy bár a többi képzési szint esetében nincs nagy különbség, az alapképzéseken végzetteket jellemzi jobban a túlképzettként való foglalkoztatás.

Az *elhelyezkedés időtartamának* a növekedésével egyre valószínűbb a túlképzettként való munkába állás. Ami azt is jelezheti, hogy az a magatartás, hogy a végzetek elvállalnak a sajátjuknál alacsonyabb végzettséget igénylő munkaköröket, az egy *elkerülési stratégia* a munkanélkülivé válásra (vagy munka nélkül maradásra). Bár a Khi négyzet próba szerint nem szignifikáns ($\sigma=0,274$), de a változók együtt járnak a korrelációs számítás szerint (5 százalékos szignifikancia szinten). Ez alapján azt mondhatjuk, hogy a hat hónapos munkanélküliség egy fordulópont, amikor a frissdiplomások inkább elfogadnak a végzettségüknél alacsonyabb végzettséget igénylő állást.

Bár a túlképzettek kevesebbet keresnek, mint illeszkedő társaik, ami azt jelenti, hogy ez a megfigyelés megfelel a nemzetközi és hazai szakirodalmi eredményeknek, ám a különbség statisztikailag nem szignifikáns ($\sigma=0,621$).

Összefoglalás

A munkaerő-piaci sikeresség fontos mutatója, hogy a végzés után mennyi idő alatt tud a frissdiplomás elhelyezkedni. Az országos DPR kutatások tapasztalatai alapján ezt igen sok egyéni, strukturális és intézményi hatás alakítja, beleértve az egyes térségek gazdasági fejlettségét, munkaerőpiacának struktúráját és a felsőoktatási intézmények térbeli eloszlását is (Frissdiplomások 2010, Frissdiplomások 2011). Az elhelyezkedés időtartamát a társas kapcsolat (házasság vagy egyéb párkapcsolat), a jobb egyetemi tanulmányi eredmény, a külföldi tanulmányok, a végzettség szintje és a gyakorlat (hol töltötte a hallgató és mennyi ideig volt gyakorlaton) csökkenti. A munkaerő-piaci sikerességet meghatározni látszó tényezők közül kettő az egyénekhez kapcsolódik, úgy tűnik, hogy a „társas kapcsolat” arra motiválja a végzeteket, hogy rövid idő alatt állásba kerüljenek – részben ez magyarázza a levelező tagozaton végzetek gyorsabb elhelyezkedését is (azon túl, hogy meghatározó többségük eleve állásban volt). A jobb egyetemi tanulmányi eredmény az egyén teljesítménye, ám azt – bár tanulmányunk alapvetően leíró, így a mélyebb oksági összefüggéseket nem elemezzük – a (végzett) hallgatók korábbi tanulmányi életútja, a családi háttér, a különböző tőkékkel való ellátottság és a választott szak is meghatározza. Részben, vagy inkább a felsőoktatási intézmények hatásának tekinthetők a külföldi tanulmányok (ami egyéni döntés eredménye, de jelentős benne az intézményi hatás is), a végzettség szintje és a gyakorlat. Leginkább az utóbbi esetében beszélhetünk arról, hogy az intézmények gyakorlati képzési kínálata, a gyakorlatok mintatanterven belüli helye, a képzés „gyakorlatiassága”, a gyakorlati képzésbe bevont partnerekkel való együttműködés és a gyakorlóléhelyek kínálta programok meghatározó mértékben alakíthatják a frissdiplomások munkakarrierjét.

E tényezők hasonlóan hatnak a munkanélküliség előfordulására is, azaz nemcsak a munkába állás időtartamát csökkentik, de a munkanélkülivé válás esélyét is. A munkanélküli időszakok hosszát közvetlenül a végzés után a jobb egyetemi tanulmányi eredmény csökkenti, ami az egyénhez kapcsolódik, ám mögötte számos egyéb hatást is kiemelhetünk – bár a szülők iskolai végzettségének nincs közvetlen lineáris hatása például a munkanélküli periódusok

hosszára, az egyetemi teljesítmények mögött a kulturális és társadalmi tőkén át mégis hatást gyakorolnak a teljesítményekre.

A túlképzettséget leginkább annak a településnek a nagysága csökkenti, ahol a végzett hallgatók munkába állnak, ami azt jelenti, hogy legnagyobb hatása a munkaerőpiac méretének, az állások kínálatának van. Az egyetemi tanulmányi eredménynek és a végzettség szintjének nincs hatása arra, hogy valaki a képzettségénél alacsonyabb kvalifikációt igénylő állásba kerüljön. Ez azt jelenti, hogy az egyetemi tanulmányi eredményesség csökkenti a munkába állás idejét és a munkanélkülivé válás esélyét, de nem képes csökkenteni a túlképzettség jelenségét – ez a (helyi) munkaerő-piacok méretével és struktúrájával is összefügghet.

A képzési területek – ahogy azt az országos DPR kutatások is mutatják – eltérő hatást gyakorolnak a végzett hallgatók munkaerő-piaci sikerességére – erre viszont a képző intézményeknek csak részbeni hatása van, azt jelentős mértékben az országos és helyi munkaerőpiac és a képzés szakmai struktúrája együttesen alakítja.

Hivatkozások

- Büchel, F. (2001): Overqualification – reasons, measurement issues, and typological affinity to unemployment. In: Descy, P. – Tessaring, M. (Eds.): *Training in Europe. Second report on vocational training research in Europe 2000*. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg. 453–560.
- Büchel, F. – van Ham, M. (2003): Overeducation, Regional Labor Markets, and Spatial Flexibility. *Journal of Urban Economics*, Vol. 53. 482–493.
- Costa, D.L. – Kahn, M.E. [2000]: Power Couples: Changes in the Locational Choice of the College Educated, 1940–1990. *Quarterly Journal of Economics*, Vol. 115., No 4. 1287–1315.
- Daly, M.C. – Büchel, F. – Duncan, G.J. (2000): Premiums and penalties for surplus and deficit education. Evidence from the United States and Germany. *Economics of Education Review*, Vol. 19. 169–178.
- Duncan, G.J. – Hoffman, S.D. (1981): The Incidence and Wage Effects of Overeducation. *Economics of Education Review*, Vol. 1., No. 1. 75–86.
- Fónai M. – Szűcs E. (2012) (szerk.): *A Debreceni Egyetem „Diplomás Pályakövető Rendszerének” főbb eredményei és tapasztalatai 2010–2011*. Debreceni Egyetem, Debrecen.
- Fónai M. – Kotsis Á. – Csomós Gy. (2012): A Debreceni Egyetem frissdiplomásainak véleménye és elvárásai a képzésről és a munkaerő-piacról, 2007–2010. In: Fónai M. – Szűcs E. (szerk.): *A Debreceni Egyetem „Diplomás Pályakövető Rendszerének” főbb eredményei és tapasztalatai 2010–2011*. Debreceni Egyetem, Debrecen. 26–45.
- Garai O. – Horváth T. – Kiss L. – Szép L. – Veroszta Zs. (2010) (szerk.): *Diplomás pályakövetés IV. Frissdiplomások 2010*. Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. Felsőoktatási Osztály, Budapest.
- Garai O. – Veroszta Zs. (2011): *Frissdiplomások 2011*. Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. Felsőoktatási Osztály, Budapest. 143–171.

- Groot, W. – van den Brink, H. [2000]: Overeducation is the Labor Market: a Meta-analysis. *Economics of Education Review*, Vol 19. 149–158.
- Györgyi Z. (2010): Munkaerő-piaci esélyek, munkaerő-piaci stratégiák. In: Garai O. – Horváth T. – Kiss L. – Szép L. – Veroszta Zs. (2010) (szerk.): *Diplomás pályakövetés IV. Frissdiplomások 2010*. Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. Felsőoktatási Osztály, Budapest. 37-58.
- Hartog, J. (2000): Over Education and Earnings: Where are We, Where should We Go? *Economics of Education Review*, Vol 19., No.2. 131-147.
- Horváth T. (2010): Diplomások területi elhelyezkedése Magyarországon. Garai O. – Horváth T. – Kiss L. – Szép L. – Veroszta Zs. (2010) (szerk.): *Diplomás pályakövetés IV. Frissdiplomások 2010*. Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. Felsőoktatási Osztály, Budapest. 131-153.
- Kiker, B. F. – Santos, M. C. – De Oliveira, M. M. (1997): Overeducation and undereducation: evidence for Portugal. *Economics of Education Review*, Vol. 16., No. 2. 111–125.
- Nyüsti Sz. – Ceglédi T. (2011): Vándorló diplomások, diplomáért vándorlók. In: Garai O. – Veroszta Zs. (2011): *Frissdiplomások 2011*. Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. Felsőoktatási Osztály, Budapest. 173-207.
- Rosen, S. (1972): Learning and Experience in the Labor Market. *Journal of Human Resources*, Vol. 7., No. 3. 326–342.
- Rumberger, R. W. (1981): The Rising Incidence of Overeducation in the U.S Labor Market. *Economics of Education Review*, Vol. 1, No. 3. 293–314.
- Sicherman, N. – Galor, O. (1990): A Theory of Career Mobility. *Journal of Political Economy*, Vol. 98., No. 1. 169–192.
- Sicherman, N. (1991): “Overeducation” in the Labor Market. *Journal of Labor Economics*, Vol. 9., No. 2. 101–122.
- van Smoorenburg, M. S. M. – van der Velden, R. K. W. (2000): The Training of School Leavers Complementarity or Substitution? *Economics of Education Review*, Vol. 19., No. 2. 207–217.
- Varga J. (2011): A pályakezdő diplomások munkaerő-piaci sikeressége 2011-ben. In: Veroszta Zs. (2010): A munkaerő-piaci sikeresség dimenziói frissdiplomások körében. In: Garai O. – Horváth T. – Kiss L. – Szép L. – Veroszta Zs. (2010) (szerk.): *Diplomás pályakövetés IV. Frissdiplomások 2010*. Educatio Társadalmi Szolgáltató Nonprofit Kft. Felsőoktatási Osztály, Budapest. 11-36.